

Александар ТРАЈАНОВСКИ

МАКЕДОНСКО — РУСКИТЕ ВРСКИ ВО XIX ВЕК И ОТВОРАЊЕТО НА РУСКИ КОНЗУЛАТИ ВО МАКЕДОНИЈА

Прилог кон македонско-руските врски во XIX век

Заемните руско-македонски врски датираат од поодамна, уште од епохата на покрстувањето на Русите и примањето на словенската писменост (988). За развиените врски меѓу царот Самуил и кнезот Владимир т.е. за улогата на Охридската држава и црква во конституирањето на руската црковна хиерархија во времето на покрстувањето на Русија и организирањето на словенска богослужба во руската црква, за македонското влијание во старата руска писменост, за македонското потекло на Новгородските ливчиња и слично на тоа, во историографијата се имаат искажано видни советски и македонски научници, како што се: М. Д. Приселников, М. Сперанскиј, акад. Владимир Мошин, акад. Блаже Конески, доп. чл. Блаже Ристоски, д-р Вангелија Деспотова, д-р Лидија Славева и др.¹) Во оваа прилика, меѓутоа вниманието ќе го обрнеме на руско-македонските врски во XIX век и отворањето на руските конзулати во Македонија во тоа време, и тоа во кратки црти, од причина што просторот не ни дозволува поопстојна анализа.

1. Уште во средните векови доста руски монаси и доста руски ракописи се нашле во светогорските манастири (Зограф, Хиландар, Русика). Тие на одреден начин вршеле влијание врз писменоста и културата во македонските културно-просветни центри. Во почетокот на XVIII век, кога македонскиот народ стенкал под иноверниот турски поробувач, а во црковен поглед

¹ Види поопширно кај: М. Сперанскиј, Отуда идут старейшие, памятники русской письменности и литературы? »Slavia«, VII, 1928, 1929, 529; Владимир Мошин, Новгородски листићи и Остромирово јевангелие, „Археографски прилози“, 5, Београд, 1983; Истиот: Мысли о начале славянского письма и обархаическом периоде Южнославянской письменности в X веке; Блаже Конески, Язычные контакты меѓу старата македонска и руска писменост. (Двага последни прилози се објавени во зборникот: Кирило-методијевскиот (старословенскиот) период и кирило-методијевската традиција во Македонија, МАНУ, Скопје, 1988, 85-97 и 51-56.

веќе се наоѓал под јурисдикцијата на Цариградската грчка патријаршија, руското влијание меѓу македонските православни верници било забележително. Тогаш започнала и панславистичката политика на Русија на Балканскиот Полуостров, заедно со руското покровителство над балканските православни народи.

Во крајот на XVIII и почетокот на XIX век на Атон и во Македонија се појавуваат ракописи под влијание на руската православна редакција. Руската правописна редакција се проширувала и во внатрешноста на Македонија. Така, Марко Тодорович од Разлог објавил црковно-словенски буквар во Виена во 1792 година. Во почетокот на XIX век (во 1803 година), штипскиот митрополит Дионисиј составил грчко-словенски речник, во кој исто така имало доста примеси на руската правописна редакција.

И првите црковно-книжевни дела во Македонија од почетокот на XIX век биле под влијание на руската правописна традиција²). Во таа смисла, руското влијание се следи во делата на првите македонски преродбеници Јоаким Крчовски (? — 1820) и Кирил Пејчиновиц (1771 — 1845). Познато е дека Крчовски и Пејчиновиц читале доста руски книги. Руското влијание се следи во нивниот книжевен јазик и во употребата на грчки букви според руската граѓанска азбука.³)

2. По Руско-турската војна, а особено по Кучук-Кајнарџискиот мир (1774), Русија си обезбедила слободна пловидба и промет на своите стоки и премин преку Босфорот и Дарданелите. Покрај тоа, таа обезбедила право на заштита на православните христијани на Балканскиот Полуостров и право на заштита на православните верници пред Цариградската патријаршија. Тоа значи дека Русија доцна се појавила како важен фактор во рамките на решавањето на т.н. „Источно прашање“, кое тогаш се појавило на историската сцена, а кое секако го разгледувала од гледна точка на своите интереси за свој пробив кон Средоземното море и за свое влијание сред православните народи на Балканскиот Полуостров⁴).

Во текот на XIX век руската прогресивна јавност можела да дознае каква е положбата на Македонија, како централна турска провинција⁵), од страна на македонската инте-

² Историја на македонскиот народ, Книга втора, Скопје, 1969, 38—39.

³ Блаже Конески, Развивокот на современиот македонски литературен јазик, „Нова Македонија“, Скопје, 25. IX 1975, 12.

⁴ Васа Чубриловиќ, Меѓународни положај југословенских земјаа концев XVIII и почетком XIX века. — Југословенске земље и Русија за време Првог српског устанка 1804—1813, САНУ, Београд, 1983, 28.

⁵ К. Л. Струкова, О характере развития европейских провинций Турции в первых трех четвертях XIX в. — Славяне и Россия. К 70-летию со дня рождения С. А. Никитина, СССР, Институт славяноведения и балканистики, Москва, 1972, 107—113.

лигенција, која дотогаш главно се школувала во Атина (а, од 30-тите години на тој век и во српските културно-просветни центри). Сега таа сè почесто своето школување го завршувала во Русија. Во почетокот на XX век во познатите руски центри се групирале студенти и емигранти од Македонија, кои ги сочинувале своите македонски колонии во: Кишинев, Киев, Одеса, Москва, Петроград, Казан, Херсон, Полтава и во други градови.⁶)

Официјалната руска влада сè почесто се одзивала на повикот за помош на македонската интелигенција (духовна и световна) и во вид на испраќање на црковни и училишни книги, учебници и учебни помагала, свештенички одејанија, потоа испраќање на пари за отворање на женски и машки училишта и сл. Така на пример, врз основа на двата мемоара на Бугаринот Александар Егзарх⁷) (1846), биле добиени (1847) 10 илјади рубли⁸) руска помош за просветата во Бугарија, Македонија и Тракија, од кои, еден мал дел, на молба од велешките, Башиноселската (кај Велес), Скопската и некои други црковно-школски општини во Македонија, добиле извесна парична помош за развој на школството и просветата во наведените места.⁹)

Меѓутоа, руската официјална политика, поради ривалството со западните сили во врска со „Источното прашање“, не била во можност отворено да го помага македонскиот народ и неговата црковно-просветна и националнобудителска борба за еманципација од Патријаршијата, зашто не сакала со својот словенски став да ја навреди Цариградската патријаршија, пред која важела како заштитничка на православието. Поради

⁶ Манол Пандевски, Поглавје од македонско-руските револуционерни врски од почетокот на XX век, „Прилози“, МАНУ, Одделение за општествени науки, XI/1, Скопје, 1979, 39—75.

⁷ Александар Стоилов Егзарх (1810—1891) е познат бугарски општественик, просветител и публицист. Учел во Букурешт, Будимпешта, а право завршил во Франција. Го редактирал весникот „Цариградски вѣстник“. Од 40-тите години на XIX век се активирал како дипломат, запознавајќи ја европската јавност со положбата на бугарскиот и другите балкански народи. Организирано го помагал развитокот на училишното дело во Бугарија и Тракија, а делумно и во Македонија. За таа цел, во 1847 година добил 10.000 сребрени рубли од рускиот император за отворање на нови училишта во споменатите области. Дознавајќи за тоа, повеќе македонски црковно-школски општини од Македонија, како велешките, Башиноселската, Скопската, Кривопаланечката и др., се обратиле за помош за основње на женски училишта, за издршка на учителките, за купување на книги и училишни помагала и др.

⁸ Николай Генчев, Българското възраждане, София, 1981, 128—129; История на България, Том пети, София, 1985, 297—300.

⁹ Народна библиотека „Кирил и Методиј“, Български исторически архив, София, Фонд бр. 66 Александар Стоилов Егзарх 1841—1885. (Башино Село. Писма 5. Изложача учреждение единого нового Девического Училища Побуждениемъ и Спомощ естививаниемъ Александра С. Б. Егзарха; Велесъ (Кюпрүлу). Писма 9. Изложача учреждение единого дѣвического училища и получение разныхъ церковныхъ одеждъ).

тоа, таа се послужила со „Словенскиот благотворителен комитет“ во Москва, основан на 26 јануари 1858 година, кој имал за цел да собира помош за црквите и училиштата на Словените кои се наоѓале во составот на Турската империја, та на таков индиректен начин да ја помага нивната преродба, а подоцна и нивните револуционерни и националноослободителни движења.

Во првата половина, а особено во втората половина на XIX век на натамошно дообразование во Русија одела македонската духовна и световна интелигенција, меѓу кои поважни се: архимандритот Анатолиј Зографски (1780? — 1848)¹⁰), монахот Манасија, Натанаил Стојанович Кучевишки (1820-1906)¹¹), Партенија Зографски (1818-1876)¹²), Константин Димитриевич Петкович (1824-1898)¹³), неговиот помлад брат Андреј, Константин Миладинов (1830-1862), Рајко Жинзифов (1839-1877), Ефрем Цветков Каранов (1852-1927), Венијамин Мачуковски (1841? 1842-1878), Ѓорѓи Динков — Динката (1839-1879), Константин Н. Станишев, Георги Стаменов, Никола Делииванов, Андреј Стојанов и многу други, чиј број кон крајот на XIX и почетокот на XX век значително ќе се зголеми. Меѓу нив поважни се: Димитрија Д. Чуповски (1878-1940)¹⁴), неговиот постар брат Наце Д. Димов (1876-1916)¹⁵), д-р Гаврил Константинович, Георги А.

¹⁰ Поопширно во монографијата и статијата на Симон Дракул, Архимандрит Анатолиј Зографски, Институт за национална историја — Скопје, 1988, 467; Архимандрит Анатолиј Зографски и неговите начинија на полето на народната просвета, (Во никулеот на народното бугење) Зб.: Школството, просветата и културата во Македонија во времето на преродбата, МАНУ, Скопје, 1979, 79—109.

¹¹ Б. Богомолец (Натанаил Кучевишки). Произшествие въ Скопска епархия отъ 1860 до 1865 година, Браила, 1865, 16; Ангелъ Станковъ, Жизнеописание митрополита охридско-пловдивского Натанаила. (Автобиографични бѣлѣшки), СЛУНК, кн. XXV, София, 1909, 1—77; Пловдивски Кирил, Натанаил митрополит охридски и пловдивски (1820—1906), София, 1952, 78; К(узман) Георгиевски, Од животот на охридско — пловдивскиот митрополит Натанаил и дел од неговата кореспонденција со Охрид зачувана во оставнината на Јанак Стрезов, „Историја“, X/2, Скопје, 1974, 313—331.

¹² Види: Александар Трајановски, Борбите за еманципација од Цариградската патријаршија и грчизмот во Полјанската епархија во крајот на 50-тите и во текот на 60-тите години на XIX век, „Историја“, XX/2, Скопје, 1984, 335—349.

¹³ Симон Дракул, Македонските просветители Константин и Андреј Петкович во светлината на нивната кореспонденција, „Гласник“ на ИНИ, XXI/1, Скопје, 1977, 203—229; Ристо Поплазаров, Нови податоци за биографијата на Константин Д. Петкович, „Литературен збор“, XXVI/4, Скопје, 1979, 53—54; Миткољуб М. Стојановиќ, Константин Петкович и Црна Гора, I, „Македонска Книга“ — Скопје, 1987, 182.

¹⁴ Блаже Ристовски, Димитрија Чуповски (1878—1940) и Македонското научно-литературно друштво во Петроград. Прилози кон проучувањето на македонско-руските врски и развитокот на македонската национална мисла, Том I, 359 и Том II, 480, Скопје, 1978.

¹⁵ Истото, Наце Д. Димов (1876—1916), МАНУ, Скопје, 1973, 97.

Георгиев, Доне Пешковски, Григор Угриновски, инж. И. Горгов, Крсте П. Мисирков (1874-1926)¹⁶) и други.

Македонската интелигенција, а делумно и емиграција, што престојувала во Русија, била помагана од руските славофили и посебно од „Словенскиот благотворителен комитет“. Со тоа Русија на индиректен начин ја помагала борбата на македонскиот народ за ослободување од духовната и културна доминација на грцизмот и неговата трансмисија — Цариградската вселенска грчка патријаршија, а во исто време била вперена и против пробивот во Македонија на католичката и протестантската пропаганда. Во историографијата е позната дипломатската интервенција на Русија во 1859 година — Партенија Зографски, како прв Македонец по укинувањето на Охридската архиепископија (1767), да се хиротониса за епископ на Полјанската епархија. Во таа смисла, дејноста на Партенија како кукушко-дојрански владика, е од значење, меѓу другото, за спречување на унијатството во Кукуш и во околината. Поради тоа неговите непријатели го нарекле „Русиец“¹⁷), зашто бил руски воспитаник и поборник. Руската дипломатија повторно му помага во 1860—1861 година да се избави од патријаршискиот притвор во Солун, а потоа и во Цариград (1863), и да се врати назад во својата епархија, за навреме да се спречи унијатското движење во Полјанската епархија. Преку „Словенскиот благотворителен комитет“ Партенија интервенирал таа година, кога се добиени 3.000 рубли (над 3.000 турски лири) за изградба на ново училиште во Кукуш.¹⁸) Значи Русија ја помагала изградбата на училишта и цркви во Македонија, било преку испраќање на парични средства, било преку испраќање на книги, учебници, инвентар, испраќале црковни одејанија за свештенството. Исто така ја прифаќала и давала стипендии на еден мал дел од македонската интелигенција, што доаѓала во Русија и се школувала таму. Меѓутоа, еден дел од македонската интелигенција засекогаш останал да живее и работи во Русија. Некои од нив влегле во служба во руската дипломатија (браќата Петкович), некои станале руски новинари и писатели (Жинзифов), некои познати духовни и световни имиња на своето време. Помагајќи го настојувањето на македонската интелигенција за ослободување од стегите на духовното и културното грчко влијание и владеење, Русија, како најголема

¹⁶ Исто то, Крсте П. Мисирков (1874—1926). Прилог кон проучувањето на развитокот на македонската национална мисла, „Култура“ —

¹⁷ Архив на Г. С. Раковски. Том III. Писма до Рајковски 1861. Под редакција на Никола Трајков. Подготвил за печат и са објаснителни бележки Веселин Трајков, БАН, Институт за историја, Софија, 1966, 961.

¹⁸ К(узман), Шапкарев, Описаније на училищата въ Полѣно — Кукушката ѿкрѣжностъ, „Читалище“, Кн. 13. Цариградъ, 1971, 411; „Денъ“, № 17, Москва, 3. II. 1864, 13.

словенска земја, ги стекнала и нивните симпатии како земја спасител и ослободител од двојното иго — турското — политичко и грчкото — духовно.

3. Руското интересирање за историското минато на Македонија е адекватно на руските погледи кон македонските соседи — Србија, Бугарија, Грција и Албанија. Во таа смисла, се располага со податоци за руската пишана реч за Македонија. Тоа се написите на одделните руски патописци, културно-научни истражувачи на историското минато на Македонија, од кои еден добар дел ја посетиле Македонија, а други на посреден начин собирале податоци, коишто оставиле и осветлиле доста значајни страници и моменти од историјата на Македонија.

Од редот значајни имиња на руски учени кои во своите истражувања и интересирања се доближиле до одделни интересни моменти од македонската историска вистина, па и не-вистина, ги споменуваме делата на: Јован Раич¹⁹), М. Ладиженски²⁰), а за средината на XIX век тоа се белешките за патувањето по Европска Турција и Македонија (1844) на познатиот професор на Казанскиот универзитет Виктор И. Григорович²¹).

Прв објективен и поцелосен пристап на руската научна мисла кон Македонија е реализиран од Бугаринот Петар Данилович Драганов (1857—1928) од 80-тите години на XIX век па наваму. Во триесеттина свои научни прилози и студии Драганов пишува за самобитноста на македонскиот народ и за посебноста на македонската култура и јазик. На то начин Драганов станува најактивен основоположник на македонистиката во Русија и најревносен и најобјективен проучувач на македонската историја, етнографија, јазик, култура и писменост.²²)

За историјата на „Македонските славјани“ пишува и Александар Федорович Риттих²³). Одделни пак моменти и настани од историското минато на Македонија и на македонскиот

¹⁹ Иоанъ Раичъ, История разныхъ славянскихъ народовъ, напечатанъ Болгаръ, Хорватовъ и Сербовъ, Санктпетербургъ, 1975.

²⁰ М. Ладыженский, Взглядъ на Европейскую Турцию, Санктпетербургъ, 1928.

²¹ Викторъ Григоровичъ, Очеркъ путешествия по Европейской Турции (с картою окрестностей охридского и преспанского озеръ), Казанъ, 1848.

²² П. Д. Драгановъ, Македонско — Славянскии етнографический диалектологический, литературный и лексикографический Сборникъ, С. Петербургъ, 1894; Б. Ристовски, Петар Данаилович Драганов (1857—1928), „Македонски фолклор“, бр. 3—4, Скопје, 1969, 495—531; Цветан Станоевски, Како ја видоа Македонија (Руски публикации за Македонија 1828—1913), „Македонска Книга“ — Скопје, 1978, 19—20; Гане Тодоровски, Трактат за сонцелубивите, „Култура“ — Скопје, 1974, 125—166.

²³ П. А. Риттихъ, По Балканамъ, путевия впечатлѣния воениго туриста, Част II — По Македоний лѣтомъ 1901, С. — Петербургъ, 1909.

народ ќе бидат осветлени од плејада други руски научници, меѓу кои поважни се: Владимир Василевич Кочановскиј, Николај Николаевич Дурново, Висарион Висарионович Комаров, Антон Семјонович Будилович, Н. С. Зарјанко, Владимир Александрович Теплов, Н. Светозаров, Аполон Александрович Мајков, П. Н. Кондаков²⁴), Павел Николаевич Миљуков, Александар Аркадиевич Ростковски, А. Кучубински, Александар Валентинович Амфитеатров²⁵), Василиј Василиевич Водовозов²⁶ А. И. Пипин²⁷), И. Роганович²⁸) и други.

Покрај наведените автори и дела, Македонија е речиси редовно тема на интересирање во рускиот печат и периодика. Од поважните периодични органи, што се однесуваат на крајот од XIX и почетокот на XX век, ги спомнуваме: „Московитјанинџ“, „Вѣстникџ Европы“, „День“, „Руский вѣстникџ“, „Руское богатство“, „Исторический вѣстникџ“, „Живая старина“, „Журналџ для всех“, „Вѣстникџ и библиотека самообразования“, „Русския вѣдомости“, „Современий мирџ“²⁹ и др.

*

Горниве бегли нафрлоци недвосмислено укажуваат на плодната почва за изучување на македонистиката во Русија и во почетокот на XX век. Во таа смисла, воопшто не е чудно што токму во оваа огромна словенска земја нашле плодна почва напорите за утемелување на македонска државност и култура. Таму (во Петроград) е основано Македонското научно-литературно другарство (1900) и е напишана првата книга на современ македонски јазик (1903 — Мисирков); во 1905 година е отпечатено првото научно-литературно и политичко списание „Вардар“, публикувана е првата национална карта на Македонија (1913); излегува од печат најзначајното македонско списание „Македонски глас“ (1913—1914); таму бил основан значајниот Македонски револуционерен комитет (1917) и слично.³⁰) Сето ова

²⁴ П. Н. Кондаковъ, Македония. Археологическое путешествие, С. — Петербургъ, 1909.

²⁵ А. М. Амфитеатровъ, Страна раздора. Балканские впечатления. С. — Петербургъ, 1903.

²⁶ Е. Н. Водовозовъ, Жизнь европейскихъ народовъ, Том I — жителинога; Том II — жители сѣвера, Санктпетербургъ, 1888—1889.

²⁷ А. И. Пипинъ, и В. Д. Спасовичъ, История славянскихъ литературъ. С. — Петербургъ, Том I, 1897, Том II, 1881; Гане Тодоровски, Руската јавност и македонското прашање (1878—1945) — поглавје за А. Н. Пипин. Зб.: Прогресивната мисла за македонското прашање и барање за самоопределување (1878—1945), Делчево, 1988, 127—136.

²⁸ И. Рогановичъ, Македонский вопросъ на почве его истории, этнографии и политики, Казанъ, 1900.

²⁹ Цветан Станоевски, Дипломатија во историјата историја на дипломатијата. (Македонија во советската историографија 1917—1982), „Македонска книга“ — Скопје, 1986, 32.

³⁰ Блаже Ристовски, Прилози кон руско-македонските врски. П. Драганов кон прашањето на населението во современа Македонија, „Нова Македонија“, XXVI/8536, Скопје, 25. IX 1970, 3.

недвосмислено укажува дека проучувањето на руско-македонските врски во XIX и почетокот на XX век се од особено значење за осветлување и на други помалку значајни настани и моменти од историјата на Македонија и македонскиот народ.

Отворање на руски конзулати во Македонија

Вниманието на руската дипломатија кон настаните на Балканот по Кучук-кајнарџискиот мир уште повеќе се зголемило откако Русија го добила правото да го застапува и заштити православно христијанско население пред Високата порта. Тоа било причина Русија да има потреба од отворање на свои дипломатски претставништва во Турската империја — амбасада во главниот град на Империјата³¹), а конзулати, вице-конзулати и конзуларни агенства во поголемите градови. Во таа смисла, Франција прва отворила свој конзулат во Солун уште во 1688, а Англија во 1715, односно 1722 година³²). По нив во 1743 година во Солун конзулат отворила Венеција, во 1778 година Шведска, Германија, Данска, Неапол и Дубровник. Тогаш, со извесно задоцнување, руската дипломатија отворила свој вице-конзулат во Солун во 1796 година, а во Србија во 1838 година³³).

Значи, во Македонија најрано е основан руски конзулат во Солун, потоа во Битола и во Скопје. Покрај тоа, руски конзуларни агенства биле основани во Серес, Кавала, Лариса и Призрен, кои дипломатски центри целосно или делумно покривале, меѓу другото, и предели од Македонија³⁴). Рускиот дипломатски претставник во Солун до 40-тите години на XIX век се споменува како вице-конзул, од 1859 година како конзул, а од 1880 година — како генерален конзул, што доаѓало нешто како руски генерален конзулат за цела Македонија. Што се однесува за Битола, таму состојбата е обратна. Во Битола во 1860 година се споменува руски конзулат, кој во 1881 го-

³¹ Види поопширно: Тамара Стоилова, Цели и задачи руских консулств в Османской империи и Средоземноморье в XVIII веке, »Bulgariab Historical Review«, 1, Sofia, 1988, 15—33.

³² Британски документи за историјата на македонскиот народ. Под редакција на Христо Андонов — Полјански, Том I (1797 — 1839), Архив на Македонија — Скопје, 1968, VIII.

³³ Данчо Зографски, Развикоот на капиталистичките елементи во Македонија за време на турското владеење, »Култура“ — Скопје, 1967, 32—33.

³⁴ Радосл Лушић, Руски конзул Вашћенко о приликама у Босни и Херцеговини крајем тридесетих и почетком четрдесетих година XIX века, »Историјски часопис“, Књ. XXIX—XXX, 1982—1983, Историјски институт — Београд, 1983, 327—338; Ибрахим Тепић, Босна и Херцеговина у руским изворима (1856—1878), »Веселин Маслеша“ — Сарајево, 1988, 19.

³⁵ Британски документи..., VIII.

дина бива снижен во вице-конзулат, па што се жалел рускиот дипломат Л. Њаг, тогаш назначен за нов руски вице-конзул во Битола.³⁶⁾

Всушност, руски конзулати, вице-конзулати и конзуларни агенства се основале по градовите во Македонија, каде што порано веќе биле отворени такви слични дипломатски претставништва на англиската, француската, австро-унгарската и другите европски дипломатии.

1. Во периодот од четириесеттите години на XIX век па сè до 1862 година како руски вице-конзул во Солун, а потоа како конзул се споменува Ангел Мустаксиди. Во 1872 година Н. Јакубовски се споменува како руски конзул во Солун, во 1874—1876 тоа е Николај Александрович Иларионов³⁷⁾. Од 1880 година Н. Скрјабин се споменува како руски генерален конзул во Солун, од 1886 до смртта тоа е Иван Степанович Јастребов.

Од конзуларните извештаи на рускиот конзул А. Мустаксиди, со какви архивски материјали најмногу располагаме во овој момент, што се однесуваат за Рускиот конзулат во Солун, на прво место ја споменуваме 1847 година со кореспонденцијата и врската на Конзулот со познатиот македонски ранопредобеник и културно-општествен работник архимандритот Анатолиј Зографски³⁸⁾ кој најголемиот дел од својот живот и дејноста ги поминал во Русија или во служба на руската влада. Потоа следуваат конзулските извештаи на Мустаксиди за тешката положба на македонскиот народ под двојното турско (политичко) и грчко (патријаршиско) духовно владеење, за развитокот на трговијата и занаетчиството, за одразот на турските реформи во Македонија, за зголемените даноци и давачки во полза на Турската држава и Цариградската патријаршија, за дејноста на „димогерондијата“, т.е. Солунската црковно-училишна патријаршиска општина во тоа време, за развитокот на школството и просветата и сл. Во таа смисла, во еден од конзулските извештаи, на едно место е истакнато дека „во Солун данокот бедел за христијанската раја е определен со ферман на 45.000 пијастри (турска лира — 100 пијастри), меѓутоа, се собрале повеќе од 60.000 пијастри, бидејќи данокот се барал и од децата над 12 годишна возраст до најстарите, без разлика на возраста“³⁹⁾.

³⁶ Архив Внешней политики России (АВПР) — Москва, Фонд: Главный архив V — А. (Бр. 80, Пера, 16. III 1881, арх. ед. 147).

³⁷ Кој во периодот 1894 до 1902 година е повторно руски конзул во Солун.

³⁸ Поопширно кај Симон Дракул, Архимандрит Анатолиј Зографски, ИНИ — Скопје, 1988, 308, 378—400.

³⁹ Види: Царско министерство за надворешни работи, Руски вице-конзулат во Солун, 13 декември 1861, бр. 96. — Анг. Мустаксиди до кнезот А. Б. Любанов — Ростовски, руски пратеник во Цариград. — Извештај на рускиот вице-конзул во Солун 1861—1862 година до рускиот пра-

Во еден друг дипломатски извештај интерес предизвикува предлогот како што е наведено, на „рускиот поданик Наум Сидо“, жител на град Битола, кој во 1859 година барал воспоставување на руска конзуларна агентура во Битола, затоа што би имало одличен ефект кај православните христијани во Румелија. Барањето на Сидо е поткрепено со постоењето на странски дипломатски претставништва и силна Римокатоличка мисија на лазаристите во Битола. Поради ова, Сидо истакнува дека „самото присуство на руски конзулат би им влевал доверба на христијаните за да ги задржи во тешките услови да не молат за заштита од странските политички или црковни мисии, што молителите би ја добиле само преку својата совест“. Своето барање Сидо го оправдува уште со неколку фактори: — прво, појавата кај исламизираната раја, скришум во своите домови да ја проповеда православната вера; потоа сè посилено влијание среде македонскиот народ на Лазаристичката мисија, однесувањето на грчкиот битолски патријаршиски митрополит, „кој изискувал од своето стадо и понекогаш претерувал толку многу во своите барања, што верниците пополека оделе во друга црква“, и сл. Во врска со тоа, рускиот вице-конзул во Солун А. Мустаксиди му пишува на рускиот ополномоштен пратеник во Цариград Бутнев⁴⁰) дека „тоа се мотивите од кои нашиот сонародник сака да се отвори руска конзуларна агунтура во неговото родно место. Самото присуство на руски конзулат ќе им влева доверба на нашите истоверници, а шефовите на разни цркви ќе ги принуди да бидат повоздржани.“⁴¹)

Во еден интересен руски конзуларен извештај, на едно место се соопштува за затворањето во Солунската митрополија, како еден вид домашен притвор, на познатиот кукушко-полјански епископ Партенија Зографски (1818—1876), роден во село Галичник — Дебарско, затворен од страна на солунскиот патријаршиски митрополит Неофит. Како што е познато, Партенија станал кукушко-полјански владика со помош на руската дипломатија. Во врска со присилното затворање на Партенија, во еден конзулски извештај се истакнува: „Се тврди дека солунскиот митрополит Неофит протерал еден висок свештеник од Полјана, бидејќи не ги слушал неговите наредби. Но,

теник во Цариград, Извадоци на документи во Архивското одделение на Институтот за национална историја — Скопје (АО на ИНИ).

⁴⁰ Аполинарј Петровић Бутнев (1787 — 1866), руски дипломат во Цариград во два наврати, и тоа: 1830 — 1843 и 1856 — 1859 година.

⁴¹ Царско министерство за надворешни работи, Руски вице-конзулат во Солун, 16. XI 1859 година, бр. 80, Извештај на Анг. Мустаксиди до Бутнев, Извадоци во АО на ИНИ.

можеби тие наредби биле на штета на монсињор Партениус, бискуп на Полјана“.⁴²⁾

Интересни конзулски извештаи дава Н. Јакубовски во 1782 година. Неговите извештаи се однесуваат за состојбите на македонските цркви во битолските села во 70-тите години на XIX век. Во таа смисла, најпрвин тој соопштува за настаните со Лажец, село во Битолско со 2/3 христијанско и 1/3 муслиманско население, а во врска со изградбата на нивната месна црква. Меѓутоа, во екот на изградбата на објектот муслиманите правеле пречки и чести кражби. И кога црквата била изградена, една ноќ тие ја запалиле.⁴³⁾ Покрај ова Јакубовски соопштува за опожарувањето на две други цркви во Драгош, село во близина на Битола, потоа за грабежите на црквите во селата: Белушина, Негорчани, Лажец и Драгош⁴⁴⁾, села сите во близина на Битола.

2. Со цел да се најде во жижката на настаните и што непосредно да ги раководи работите во Европска Турција, руската дипломатија ја издејствувала можноста од Високата Порта да отвори свое дипломатско претставништво во главниот град на Румелискиот ејалет. Битола, како седиште во исто време на вилаетот, во кој вилает, покрај македонско, гравитирало и албанско население, го заслужувала руското внимание и интерес. Впрочем, како што веќе видовме, и самиот македонски народ пројавил желба за основање на руски конзулат во Битола. Во таа смисла, македонскиот народ во Битолскиот вилает чувствувал љубов и симпатии кон Русија и рускиот словенски народ, па така со голема љубов го очекувал доаѓањето на првиот руски конзул во градот. Тоа најдобро го прикажува Михаил Александрович Хитрово (1837—1896)⁴⁵⁾ во 1861 година. Неговото пристигнување во Битола било проследено со неизмерна радост меѓу Македонците. Во таа смисла, Хитрово на 20 март 1861 година му пишува на рускиот императорски пратеник во Цариград кнезот Алексеј Боросович Лобанов—Ростовски: „Насакаде ме пречекаа со громливи изливи на радост; насакаде патем јас слушав дека тука со нетрпение одамна чекале руски конзул“⁴⁶⁾.

Меѓу првите дипломатски дејности на конзулот Хитрово во Битола била ургентната интервенција на Митра Миладинова

⁴²⁾ Истото, Солун, 20. III 1962 година, бр. 33, Извештај на А. Мустакиди до кнез Лобанов.

⁴³⁾ АВВР — Москва, Ф.: Главниот архив V — А. (бр. 9, Битола, 22. II 1972, арх. ед. 136).

⁴⁴⁾ Истото, (бр. 9; бр. 10, 7. III 1872, бр. 11, 12. III 1872)

⁴⁵⁾ За семејството Хитрови, за нивното потекло и лоза уште од XVII век види пошироко кај: И. А. Селезнев, Русский государственный деятель XVII в., „Вопросы истории“, 1, Москва, 1987, 78—87.

⁴⁶⁾ И. Г. Сеникевич, Новые материалы истории южных славян, „Славянский архив“, Москва, 1963, 240.

од Струга, сопругата на Димитар Миладинов, кој најмногу ја посеал среде битолчаните и воопшто среде македонскиот народ, онаму каде што можел да стаса и влијае, симпатијата кон Русија, кон рускиот народ и кон руските дипломатски претставници во Македонија. Таа на 17 јули 1861 година му предала молба на конзулот со барање да се преземат дипломатски чекори за ослободување од цариградските затвори на наклеветениот од патријаршарските владици и неправилно затворениот Димитар и нејзиниот девер Константин, братот најмал на Димитар, кој прекинувајќи ги своите студии во Москва, поитал да му помогне на брата си⁴⁷). Меѓутоа како што е познато, интервенцијата на конзулот не помогнала и браката Миладиновци страдале во Цариград во 1862 година.

За одбележување се и неколкуте и меѓу првите конзулски извештаи на Хитрово до рускиот дипломат Игнatieв⁴⁸) во Цариград, за барањето на околу 200 православни македонски семејства од Македонија во 1861—1862 година, да се преселат во Русија. Според податоците на рускиот конзул во тоа време на територијата на Битолско и воопшто во Македонија се преселиле Кримски Татари. Од нив 10.000 се населиле во околнината на Воден, 8.000 во близина на Берија и мал дел до близина на Ениче-Вардар. Затоа македонското население, бегајќи од стегите на турското политичко и грчкото патријаршиско духовно владеење, барало да се пресели на местото на Татарите пребегнати од Крим.⁴⁹)

Михаил Александрович Хитрово работел како руски конзул во Битола од 1861 до 1878 година и повторно од 1878 до 1879 година. Во периодот од 1864 до 1878 година настаните во Битолскиот вилает, од страна на руската дипломатија ги следиле веќе споменатиот солунски конзул Н. Јакубовски и тоа во 1872 година. Веќе во наредната, па сè до 1880 година, В. Максимов се споменува како нов руски конзул во Битола.

Во своите дипломатски извештаи до Руската амбасада во Цариград (до Игнatieв, до Петар Николаевич Стремоухов и Николај Карлович Гирс), новиот битолски конзул Максимов соопштува меѓу другото, за обидот за отцепување на верниците од како што пишува, Леринската епархија од јурисдикцијата на Цариградската патријаршија во 1874 година — доаѓањето во Битола и пристигнувањето во Охрид на егзархискиот митрополит Натанаил Стојанович Кучевишки. Покрај тоа, рус-

⁴⁷ Душко Хр. Константинов, Российское императорское консульство въ Битоли. Руски документи за Илинденската револуција (1903), Битола, 1970, 15—16.

⁴⁸ Профот Николај Павлович Игнatieв (1832—1908), во август 1861 до 1864 година, бил назначен за директор (управник) на Азијатскиот департамент. Од 1864 до 1877 година е руски дипломат во Цариград.

⁴⁹ АВПР — Москва, Ф.: Главной архив V — А₂. (Бр. 24. VIII 1961, арх. ед. 134; бр. 2, 24. VIII 1861, и бр. 3, Битола, 16. XI 1861).

киот конзул пишува за црковно-просветното движење во Битолската, Дебарско-кичевската, Охридската и Велешката епархија во периодот од 1874 до 1875 година и нивната желба за еманципација од Патријаршијата, потоа за добриот врвеш на прилепскиот пролетен панаѓур (1874—1875), за бележитата прослава по македонските цркви и манастири на празникот „Свети Наум“ во 1875 година, за опаѓањето на економската моќ на населението и појавата на првите книжни пари (1877), за безредијата во Вилаетот по повод настаните предизвикани од Херцеговското востание, за започнувањето на Српско-турската војна (1876), за дослухот на идната Руско-турска војна (1877), за ајдучкото движење и ајдучката чета на Ѓорѓи Лажот во Прилепско (16. IX 1882), за повикот од страна на митрополитот Натанаил Стојанович Кучевишки на востание во Македонија (26. VI 1881) и друго.

Од многубројните дипломатски извештаи кај нас интерес предизвика барањето на учителката Станислава Балканска, од 5 јули 1875 година, да биде запишана на Медицинскиот факултет во Русија и да се школува на руска државна сметка⁵⁰) и молбата на Битолската црковно-школска општина до руската влада да им се одобрат средства за потребите на месното училишно дело, како што било направено во Охрид. За таа цел конзулот Максимов предлагал да се одобрат на Битолската општина 500 рубли годишно.⁵¹)

Следниот руски дипломат во Битола е Л. Њаг (1880—1882). Во негово време Рускиот конзулат бил снижен во вице-конзулат. Веќе во неговиот втор извештај до Руската амбасада во Цариград од 8 април 1880 година вице-конзулот соопштува за енергичното истапување на битолчаните „да им се даде независност во црковна смисла, слободен избор на свештеници и епитропи во општината“, потоа, „воведување на официјален јазик, освен турскиот и јазикот на кој зборува мнозинството на населението“⁵²). Њаг соопштува и за радикалните настани во село Клабурово, Леринска каза, каде што месните жители богослужбата во месната црква ја изведувале на словенски јазик, на што реагирал патријаршискиот клер (4 мај 1880). Бил казнет и попот Димитар, кој на првиот ден на Велигден, одржал црковна служба на словенски јазик. По неговото ослободување доаѓа во Рускиот вице-конзулат во Битола да бара натамошна заштита.⁵³)

⁵⁰ Истото, (Писмо бр. 10 од рускиот конзул во Битола В. Максимов до П. Н. Стремоухов), Битола, 5. VII 1875, арх. ед. 142.

⁵¹ Истото, (Писмо бр. 53 на рускиот конзул во Битола В. Максимов до П. Н. Стремоухов), Битола, бр. 59, 26. I 1875, арх. ед. 143.

⁵² Истото, (Извештај бр. 60 на вице-конзулот во Битола Л. Њаг) Битола, бр. 76, 8. IV 1880, арх. ед. 147.

⁵³ Истото, (Писмо бр. 2 на рускиот вице-конзул во Битола Л. Њаг до Николја Карлович Гирс), Битола, бр. 81, 26. I 1880, арх. ед. 149.

За дејноста на руските дипломатски претставници во Битола Н. Скрјабин (1882—1890) и Н. К. Димерик (1890—1891) веќе се има искажано и руската историографија. Така Ирина Г. Сенкевич, врз основа на подбраните автентични конзулски материјали, ја прикажува економската состојба во Битолскиот вилает во 80-тите години на XIX век, намалувањето на производството на памук, опаѓањето на селото, навлегувањето на странски индустриски производи на пазарот и слично⁵⁴). Другите настани во врска со конзулската дејност на Скрјабин и Димерик во Битола, што Сенкевич не ги споменува во цитираниот прилог, поради тоа што излегле од контекстот на насловот на статијата, се следниве: молбата на повеќе македонски црковно-школски општини до рускиот вице-конзулат за решавање на нивната тешка финансиска положба. Поради откажувањето на Егзархијата на натмошно финансиско помагање на општинските училишта, македонските ученици би можело, соопштува вице-конзулот Скрјабин, да се префрлат во грчките училишта, а „со тоа би пропаднал огромниот труд вложен од руска страна за отворањето на тие училишта“. Во ваква неповолна состојба вице-конзулот им сугерира на членовите на македонските црковно-школски општини сами да ги издржуваат своите општински училишта, како што било и порано, додека не се најде соодветно решение.⁵⁵)

Заслужува внимание да се одбележи истапувањето на жителите на село Пателе, Леринска каза, од јурисдикцијата на Патријаршијата и прифаќањето на ведомството на Егзархијата како словенска црква. За одмазда грчките црковни власти, а со помош на месната турска власт, ги затвориле месните цркви, училиштето и мажите. Меѓутоа, храбрите нивни сопруги интервенирале кај рускиот вице-конзул во Битола, за надминување на неповолната ситуација.⁵⁶) И селаните во Бела Црква — Прилепско, побарале помош од рускиот вице-конзулат во Битола чија ќе биде нивната месна црква, откако пред тоа се откажале од јурисдикцијата на Патријаршијата.⁵⁷) До конфронтации со Патријаршијата доаѓа и во Дебарско-кичевската епархија. Таму Патријаршискиот владика го наклеветил

⁵⁴ И. Г. Сенкевич, Кон прашањето за економскиот развиток на Битолскиот вилает во 80—90 години на XIX век, „Гласник“ на ИНИ, XI/3, Скопје, 1967, 167—189.

⁵⁵ АВІР — Москва, Ф.: Главной архив V — Аз. (Писмо бр. 77 од вршителот на должноста вице-конзул во Битола, Н. Скрјабин до Н. К. Грис), Битола, бр. 133, 14. VII 1882, арх. ед. 151.

⁵⁶ Истото, (Писмо бр. 52 од рускиот вице-конзул во Битола Н. Скрјабин до рускиот амбасадор во Цариград А. И. Нелидов), Битола, бр. 157, 24. III 1883, арх. ед. 152.

⁵⁷ Истото.

кичевскиот учител Ѓорѓи, родум од град Лерин, дека поседувал револуционерни идеи.⁵⁸⁾

Во овој момент се располага со најмногу автентични архивски материјали за дејноста на познатиот руски конзул во Битола Александар Аркадиевич Ростковски (1886—1903). Пред тоа Ростковски бил вице-конзул во Ерусалим и Бејрут и на дипломатска служба во Руската амбасада во Софија. Во меѓувреме се оженува со Марија Дабиша, која ќе му изврши силно влијание, кај кого ќе се создаде љубов кон јужнословенските народи.

Кога бил назначен за руски конзул (1895) во Битола Ростковски, се интересирал, меѓу другото, и за Македонската револуционерна организација, основана две години пред тоа во Солун, па во таа смисла воспоставил тесни врски и контакти со одделни претставници на Организацијата. Така, од директорот на Битолската гимназија Димитар Стефанов, руски поданик, родум во Бесарабија, со Парашкеф Цветков, со Крсте Мисирков, кој се школувал во Русија, воспоставил пријателски односи. Дури последниве му станале домашни учители на неговите деца.

Ростковски мошне добро ги следел настаните во Македонија, особено на територијата на Битолскиот вилает, каде што тој службувал, и ги разбирал причините што ги предизвикувале историските настани, особено револуционерните бранувања и борбата за ослободување на македонскиот народ од повеќевековното турско владеење. Во таа смисла, конзулот испраќал многубројни извештаи до Руската амбасада во Цариград, кои можат тематски да се поделат на неколку целини: најпрвин тоа биле извештаи за теророт во Македонија и за спроведувањето на реформите во Македонија, потоа за дејноста на странските дипломатски претставници и политиката на соседните балкански земји кон Македонија, за состојбите на месните цркви, манастири, училишта и дејноста на црковните пропаганди во Македонија и др. Во последниов случај Ростковски посебно информирал за дејноста на римокатоличката пропаганда и унијатското движење во Македонија, зашто во тоа гледал не само загрозување на верските туку и на политичките позиции на царска Русија во Македонија и воопшто на Балканскиот Полуостров.

Посебно внимание Ростковски обрнувал врз дејноста на Македонската револуционерна организација, за нејзината разгранетост на градски и селски револуционерни комитети, за движењето на револуционерните чети во Македонија, а особено за почетокот на избувнувањето на Илинденското востание. Меѓутоа, како што е познато, оваа тематска целина Рост-

⁵⁸ Истојго, (Писмо бр. 30 од Н. Скрјабин до А. А. Мелников), Битола, бр. 155, 13. II 1883, арх. ед. 152.

ковски не успеал да ја заврши. Шест дена по објавувањето на Илинденското востание во Битола во 10,10 часот тој бил убиен од двајца Албанци, турски стражари, во присуство на неговиот близок пријател Крсте Мисирков.⁵⁹)

Неговиот наследник Н. Кохмановски, дотогашен конзуларен службеник во Битола, ја немал дарбата и дипломатскиот усет на Ростковски, за да може со успех историски реално да информира за новонастанатата ситуација. Во таа смисла, Кохмановски дури и доволно не ја ни познавал новонастанатата политичка ситуација. Сепак, за одбележување е неговиот ангажман до Руската амбасада во Цариград во декември 1903 година, да им се помогне на Македонците по Илинденското востание, бидејќи на тој начин ќе се зголемел рускиот престиж меѓу македонскиот народ.⁶⁰)

3. Во овој момент со најмалку податоци се располага за дејноста на руските конзуларни претставници во Скопје. Сепак, во таа смисла, позната е дејноста на рускиот конзул во Скопје Лисевич во 1897 година, „кој не само што се покажал ревносен спроведувач на руската политика спрема Македонија и македонското прашање, туку и самиот очигледно немал многу симпатии и разбирање за македонското дело“ и за Македонската револуционерна организација⁶¹). Неговата, би се рекло, неангажираност сепак не се однесува само во врска со неговите интервенции до Руската амбасада во Цариград, околу смирувањето и ублажувањето на поплаките на месното население од ужасните злосторства и насилства на турските власти.

На местото на Лисевич, во почетокот на 1898 година руската дипломатија поставила нов руски конзул во Скопје — Машков. Меѓутоа, и тој пројавил антимакедонски став, особено по прашањето за револуционерното движење во Македони-

⁵⁹ Поопширно кај: Д. Константинов, Российское императорское консульство въ Битоли..., 159; Истиот; Предилинденските и илинденските настани изразени во некои дипломатски извештаи на рускиот конзул во Битола. 36.: „Илинден 1903“. Материјал од симпозиумот по повод 65-годишнината од Илинденското востание одржан на 27, 28 и 29 мај 1968 година во Охрид, ИНИ — Скопје, 1970, 321—330; Благој Стоичовски, Прилог кон проучувањето на дејноста на рускиот конзул Александар Аркадиевич Росковски во Битола — 1903 година, „Научна мисла — Битола 1981“, ДНУ — Битола, 1981, 571—575; Истиот: Дејноста на рускиот конзул Ростковски во Битола, „Македонија“, II/406, Скопје, 1983; Марко Дуго, „Случајот Ростковски“ во италијанските конзулски извештаи, „Гласник“ на ИНИ, XXVII/1—2, Скопје, 1893, 91—103; Блаже Ристовски, Непознати спати, искажувања и интервјуа на Крсте Мисирков во врска со убиството на конзулот А. Ростковски во Битола и Илинденското востание, „Гласник“ на ИНИ, XXVII/3, Скопје, 1983, 261—297.

⁶⁰ Д. Константинов, Российское императорское консульство въ Битоли..., 36.

⁶¹ Михајло Минорски, Некои согледувања за односот на руските дипломатски претставници во Скопје спрема настаните во Македонија до крајот на 1897 до почетокот на 1898 година, „Историја“, XXII/1, Скопје, 1986, 51—59.

ја, а особено во Скопскиот вилает, и заштитата на семејствата чии најблиски револуционери биле затворени по разни турски затвори. И не само тоа, Машков интервенирал до Руската амбасада во Цариград „да не се застапува за нивно помилување (на затворените македонски револуционери), зашто по нивното ослободување тие повторно ќе се активирале револуционерно“. Со тоа Машков директно дејствувал во ова време против македонското ослободително дело.⁶²⁾

Во следната 1899 па сè до 1901 година руски конзул во Скопје станува познатиот Александар Аркадиевич Ростковски, за чија дејност се осврнавме повеќе како руски дипломат во Битола.⁶³⁾

*

Извештаите на руските конзули во Солун, Битола и Скопје, заедно со соопштувањата на руските конзуларни агентства во Серес, Кавала, Лариса и Призрен, кои целосно или делумно покривале територии или предели од Македонија, претставуваат автентични архивски материјали од прв степен од необично голема важност за расветлување и доосветлување на одделни значајни или помалку познати настани од историјата на Македонија и на македонскиот народ во текот на XIX век. Одделни руски дипломатски претставници одлично ја познавале сложената и мошне тешка положба во Македонија, па во таа смисла доста реално и автентично информирале за симпатиите на македонскиот народ кон големата братска Русија и кон едноверниот руски народ, потоа за бурните настани во Македонија во споменатиот период, за борбата на македонскиот народ за своја црковна самостојност, за основањето и дејноста на македонски црковно-школски општини, за изградбата на македонски училишта, цркви и манастири, и, се разбира, за ослободувањето и осамостојувањето на македонскиот народ од повеќе вековниот турски поробувач. Во таа смисла, со евентуалното целосно консултирање па и објавување на целокупната руска дипломатска документација за дејноста на руските дипломатски претставници во Македонија од крајот на XVIII до почетокот на XX век, би се осветлиле доста нови сознанија и настани од историјата на македонскиот народ, кои секако би претставувале нови прилози кон руско-македонските врски во минатото, со желба за нови контакти и соработка во иднина.

⁶² Истото.

⁶³ Благој Стоичовски, Прилог кон проучувањето на дејноста на рускиот конзул Александар Аркадиевич Ростковски..., 572; Александар Матковски, Опис на Македонија (1865 г.) на рускиот патописец Е. Тимаев, „Историја“, XII/1—2, Скопје, 1976, 213—221.

THE MACEDONIAN-RUSSIAN RELATIONS IN THE XIX CENTURY AND THE OPENING OF THE RUSSIAN CONSULATES IN MACEDONIA

S u m m a r y

In the contribution divided into two parts, at first the author has shown the Macedonian-Russian relations from the older times, with a special survey of the XIX and XX century. Here he underlined that the Russian interest for the historical past of Macedonia is identical with the Russian interest towards the Macedonian neighbours — Serbia, Bulgaria, Greece and Albania.

The Macedonian intelligence, and partly emigration which used to stay in Russia, was helped by the Russian slavists and especially by the »Slavic Beneficial Committee«, established in Moscow on January 26, 1858. The purpose of the Committee was to collect financial and other help for the churches and schools of the Slavs which were within the frames of the Turkish Empire. On this way Russia indirectly used to help the Macedonian liberation struggle from the spiritual and cultural domination of the Greek idea and its transmission — the Constantinople Greek Patriarchy, and at the same time it was directed against the spreading of the Catholic and Protestant propaganda in Macedonia.

The second part of the contribution is dedicated to opening of Russian consulates, vice consulates and consular agencies in Macedonia. The attention of the Russian diplomacy towards the events in Macedonia and in the Balkans got increased when Russia after the Čučukajnardži treaty (1774) got the right to represent and protect the orthodox Christian population before the Supreme Porte. This was the reason for Russia to open its diplomatic representations in the Turkish Empire — an Embassy in Constantinople, consulates and vice-consulates in Salonica, Bitola and Skopje and consular agencies in the bigger towns: Seres, Kavala, Larissa and Prizren which then totally or partly covered territories or landscapes from Macedonia.

The reports of the Russian consuls, vice-consuls and consular agencies represent authentic archives materials of great importance for throwing light of some important events and moments from the history of Macedonia and the Macedonian people in the course of the XIX and the beginning of the XX century. Some Russian representatives knew very well the extremely unbearable position in Macedonia stating the sympathies of the Macedonian people towards the great brotherly Russia and towards the monoreligious Russian people, then for the turbulent events in Macedonia, for the struggle of the Macedonian people for its state independence, for the establishment of the Macedonian churchschool communities, for building of Macedonian schools, church monasteries, for study of the Macedonian intelligence in Russia and the like, and of course for the long century liberation aim of the Macedonian people from the Turkish slavery.